

**THE PARTICIPATION OF THE SCIENTIFIC AND
PEDAGOGICAL EMPLOYEE (TEACHER)
OF THE PROFESSIONAL COLLEGE IN THE FORMATION
OF LEGAL AWARENESS OF EDUCATION ACQUISITIONS**

**УЧАСТЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА
(ВИКЛАДАЧА) ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ У ФОРМУВАННІ
ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ**

Vitalii Osmolian¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-406-1-27>

Abstract. The further Ukraine goes on the path of democratic development and European integration, the more important the ability to organize the modern process of educating the younger generations, to manage this process in accordance with the requirements of the European Union and the requirements of the times, becomes more important. **The purpose** of this scientific work, based on the conducted theoretical analysis and own practical experience, was to consider conceptual positions regarding the influence of a scientific and pedagogical worker on the formation of legal awareness of a student of a professional college during the teaching of a number of disciplines of the legal cycle, in particular: "Theories of the State and Law", "Constitutional Law", "Criminal Law and Procedure", "Administrative Law" and "Labor Law", as well as justify the need for further research in the relevant direction, because the latter will create prospects for theoretical and practical studies, will contribute to the improvement of the domestic methodology of teaching legal disciplines, and will form a motivated and stable legal position among the population of Ukraine, in particular – young people, and as a result – will improve the innovation and legal policy of Ukraine in general. During the research, general scientific and special research **methods were used:** the dialectical method – aimed at bringing together the legal and pedagogical

¹ Candidate of Legal Sciences, Associate Professor
of the Department of Law and Law Enforcement,
Interregional Academy of Personnel Management, Ukraine

foundations of the formation of legal consciousness among students of education, analyzing the possibility of their continuous development, as a result of systematic filling with new innovative proposals of the current legislation of Ukraine; methods of analysis and generalization, which allow to determine the essence and admissibility of legal norms, which regulate the possibility of a scientific and pedagogical employee of a professional college to influence the consciousness and legal culture of education seekers; a systematic method of researching the essence and admissibility of pedagogical and legal norms and positions on the right of educational, cultural intervention in the development of a young personality, the formation of his worldview; a comparative method – to identify common and distinctive features of legal norms that regulate the ability of a scientific and pedagogical employee of an educational institution to influence and form legal awareness in the legislation of Ukraine and the countries of the European Union; functional method – to reveal the place and significance of the norms of pedagogical and legal participation of the teacher in the formation of legal consciousness of students, the possibility of their improvement and improvement during pedagogical activities in Ukraine.

The task and purpose of this work is to develop and ensure a holistic approach to the upbringing and development of the legal personality of a teenager, to strive to create a single comprehensive system of educational influences of the college, family and the public, to increase the leading and organizing role of the pedagogical "family" in collective of students. The definition of general and specific tasks of legal educational work and possible options for the types of legal educational activities of those who acquire professional pre-higher education, which are recommended to the teacher when achieving the task of forming a legal-conscious personality of a minor, is based on the most important principles of the Constitution of Ukraine, such as the social and public orientation of the modern generation, the connection of legal norms with life and practical activities; unity of education and upbringing; combination of pedagogical guidance with the development of initiative, activity and legal self-development of college students; continuity, continuity and consistency of the process of legal education, the relationship between education and self-education; taking into account the age and individual characteristics of education seekers. **The practical consequences** of the work (**results**) became the

possibility of dividing the directions of legal education of students of the professional college according to the following vector directions: formation of the foundations of the legal worldview; education of legal and political morality, conscious legal discipline and culture of behavior; fostering a conscious attitude to legal education and the development of cognitive activity and the culture of intellectual work; fostering a legal-conscious attitude to work and social responsibility, broadening the legal and information-technical horizons, and preparing for a conscious choice of a future profession; formation of legal awareness and education of civil responsibility; education of aesthetic culture and development of artistic features; physical improvement, strengthening of health and formation of sanitary and hygienic culture – whichh indicates the **value** and **originality** of the conducted scientific research.

1. Вступ

Підвищення рівня нервової напруги у взаєминах людей, прискорення темпу життя, доволі ранній початок статевої активності і, як наслідок, – швидке фізичне виснаження, загальна ослабленість через зменшення рухливості, забруднення атмосфери, посилення радіаційного тла та інше – всі ці фактори не можуть не позначитися на вразливій психіці дитини-підлітка. На жаль, минули ті часи, коли для ефективності виховання дитини достатньо було підвищити голос і «звести брови» у пильному погляді на нього. Все частіше трапляється так, що для того, щоб здійснити дієве виховне навіювання на дитину, дорослий повинен володіти певним мистецтвом. Особливо це важливо за першої «педагогічної» зустрічі. Перша зустріч дитини з дорослим як із незнайомим вчителем-наставником є для молодого свідомості, особливо вразливої, ніби своєрідним новим іспитом, у міру наближення якого дитина відчуває дедалі більше хвилювання.

Чим далі наша країна йде шляхом демократичного розвитку та євроінтеграції, тим більше значення набуває вміння організувати сучасний процес виховання підростаючих поколінь, керувати цим процесом відповідно до вимог Європейського Союзу, з вимогами часу.

Сенс та призначення даної роботи полягає у виробленні та забезпеченні цілісного підходу до виховання та розвитку правової особистості підлітка, у прагненні до створення єдиної комплексної системи

виховних впливів коледжу, сім'ї та громадськості, у підвищенні провідної та організуючої ролі педагогічної «сім'ї» у колективі студентів.

Визначення загальних та конкретних завдань правовиховної роботи та можливих варіантів видів правовиховної діяльності здобувачів фахової перед вищої освіти, що рекомендуються педагогові при досягненні завдання формування правосвідомої особистості неповнолітнього, ґрунтується на таких найважливіших принципах Конституції України, як соціально-громадська спрямованість сучасного покоління, зв'язок правових норм з життям та практичною діяльністю; єдність навчання та виховання; виховання у колективі та за допомогою колективу – реалізація в такий спосіб принципу: «Навчаючи – навчаюсь сам»; поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи, активності та правового саморозвитку студентів коледжу; безперервність, наступність та послідовність процесу правового виховання, взаємозв'язок виховання та самовиховання; врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів.

Загальні завдання правового виховання студентів коледжу вважаємо за доцільне розділяти за такими напрямками:

- формування основ правового світогляду;
- виховання правової та політичної моральності, свідомої правової дисципліни та культури поведінки;
- виховання свідомого ставлення до правового вчення та розвиток пізнавальної активності та культури розумової праці;
- виховання правосвідомого ставлення до праці та суспільної відповідальності, розширення правового та політехнічного кругозору та підготовка до свідомого вибору майбутньої професії;
- формування правосвідомості та виховання громадянської відповідальності;
- виховання естетичної культури та розвиток художніх особливостей;
- фізичне вдосконалення, зміцнення здоров'я та формування санітарно-гігієнічної культури.

Так, для прикладу, у розділі – «Основні особливості та завдання виховання здобувачів освіти випускних груп фахового коледжу» – розглядаються ті правові якості, які необхідно формувати у сучасного здобувача освіти, звертається увага на основні етапи становлення «правової особистості», дається її суспільна та психологічна характеристика.

Тут же розкриваються позитивні тенденції правовиховної роботи сьогоднішніх педагогів, йдеться про типові недоліки у правозастосовчій та педагогічній практиці.

Більшою мірою викладені правовиховні та правозастосовні тези носять рекомендаційний характер і не є збіркою нормативних, суворо обов'язкових для педагогічного застосування та виховання положень. Назва цієї роботи показує також, що рекомендації не претендують на повне охоплення всіх питань, що належать до змісту педагогіко-правової участі науково-педагогічного працівника (викладача) фахового коледжу у формуванні правової свідомості неповнолітніх здобувачів фахової перед вищої освіти, а також проведення інших правороз'яснювальних та правоформуючих дій з неповнолітнім. Її мета – дати такі орієнтири, які допомогли б педагогові, викладачеві, куратору групи, організатору, завучу, директору коледжу, декану та ректорату ВНЗ, виходячи з характеристики та особливостей конкретного здобувача освіти, студентського колективу, сприяти реальній та найбільш ефективній побудові процесу правового виховання у колективі коледжу, формування правової особи та досягнення консенсусу, правової довіри у різних юридичних питаннях та ситуаціях, які могут скластися насправді.

Ми наполягаємо на тому, що успішна робота кожного педагога значною мірою залежить від того, наскільки творчо він підготовлений до використання рекомендацій, що містяться в цій роботі. Поряд із використанням наявних у ній практичних порад – дана праця передбачає широке застосування таких здібностей, як володіння та розуміння норм права, власне дотримання та виконання правових принципів, сумлінне засудження протиправних вчинків та нетерпимість до злочинності та її проявів. Тільки у цьому випадку «Участь науково-педагогічного працівника (викладача) фахового коледжу у формуванні правової свідомості неповнолітніх» сприятиме подальшому підвищенню якості навчально-виховної роботи педагога, стане допоміжною базою для встановлення зв'язку з дитиною, виступить вагомим фундаментом для реалізації прав та обов'язків неповнолітнього учасника кримінального провадження.

Основне призначення «Участі науково-педагогічного працівника (викладача) фахового коледжу у формуванні правової свідомості неповнолітніх» – надати дієву допомогу педагогові у розумінні його проце-

суально-правової, виховної участі у сучасному житті підлітка, задати векторний напрямок викладачеві у створенні цілісної системи правовиховної роботи як зі студентським загалом коледжу, ВНЗ, а також з окремими групами зокрема, у здійсненні індивідуального підходу до кожного студента. Зазначені рекомендації необхідно використовувати на різних етапах процесу правового виховання: при правовому аналізі поведінки підлітка, попередньої інкримінації та правової кваліфікації його вчинків, при аналізі стану та організації правовиховної діяльності студентського колективу, при постановці правових та педагогічних завдань, складанні плану та його виконанні, при врахуванні та контролі роботи.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проведений аналіз [1–13] показав, що вчені та практики неодноразово досліджували питання формування, розвитку та покращення правосвідомості населення держави як у цілому, так її окремі аспекти зокрема. Проте розгляд участі науково-педагогічного працівника (викладача) фахового коледжу у формуванні правової свідомості здобувачів освіти свого детального дослідження та аналізу.

Метою зазначеної наукової праці постало на підставі проведеного теоретичного аналізу та власного практичного досвіду розглянути концептуальні позиції щодо впливу науково-педагогічного працівника на формування правосвідомості студента фахового коледжу під час викладання ряду дисциплін правового циклу, зокрема: «Конституційного права», «Трудового права», «Адміністративного права» та «Кримінального права та процесу», а також обґрунтувати необхідність подальшого дослідження відповідної спрямованості, адже останні створюватимуть перспективи теоретичних та практичних напрацювань та сприятимуть вдосконаленню вітчизняної методики викладання правових дисциплін, формуватимуть вмотивовану та стійку правову позицію у населення України, зокрема – молоді, і як наслідок – покращуватимуть інноваційно-правову політику України взагалі.

2. Загальні завдання виховної діяльності педагогічного колективу

Випускник фахового коледжу – це людина, здатна активно обстоювати свої переконання. Це не просто майбутній освічений трудівник. У нього мають бути вироблені потреба у постійному поповненні своїх

знань, свідоме, відповідальне та творче ставлення до навчання, уміння та навички раціональної організації своєї розумової та фізичної праці, самоосвіти в умовах інтенсивного розвитку науки, культури, техніки та організації виробництва, засвоєння значно збільшеного потоку отримуваної інформації.

Сучасний випускник фахового коледжу в Україні – це не лише людина, яка добре засвоїла моральні поняття, норми та вимоги суспільства. Це людина, яка у всьому своєму житті незмінно керується ними. Вчиняти морально та боротися з аморальністю – його внутрішня потреба. Йому властиві глибока повага до людської гідності, турбота про людей і увагу до них, колективізм і товариство, чесність і правдивість, оптимізм, принциповість і самокритичність, відповідальність, організованість і дисциплінованість, цілеспрямованість, висока культура поведінки – все це невід’ємні риси та якості морального вигляду вихованця фахового коледжу.

Однією з суттєвих якостей особистості випускника фахового коледжу є ставлення до праці, його готовність активно працювати на благо українського суспільства, і насамперед у сфері матеріального виробництва. Незалежно від того, яку професію молода людина обере для себе в умовах подальшої інтелектуалізації праці, комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів, тотальної комп’ютеризації виробництва вона повинна бути готова і до фізичної праці, усвідомлювати необхідність такої праці, мати трудові вміння та навички, дбайливо ставитися до народного надбання, до результатів людської праці.

Водночас у випускника фахового коледжу мають бути розвинені естетичні уподобання, погляди та принципи. Він повинен знати, цінувати та берегти природу, тонко відчувати прекрасне, вміти відрізнити справді гарне від підробки. Для нього характерне прагнення постійно розширювати інтереси та розвивати свої здібності в музиці, літературі, мистецтві та світовому праві.

Випускник фахового коледжу в Україні має бути, звісно, здоровим, фізично розвиненим, систематично займатися фізкультурою та спортом.

Формування всебічно розвиненої особистості – найскладніший процес, у якому становлення європейських ідеалів, виховання громадянської зрілості, суспільної активності та високих моральних якостей здійснюється в ході боротьби протиріч – обов’язку та потреби,

бажання та можливості, інтересу та необхідності, в якій має перемагати суспільне, колективістське, а не індивідуальне начало.

Виховання саме такого випускника фахового коледжу – це те, чого має прагнути кожен сучасний педагог. Однак далеко не всі вихованці нашої освітньої системи повною мірою мають названі позитивні риси і якості. Відбувається це через різні причини. Одні з них впливають із об'єктивних умов, інші пов'язані з вадами виховної роботи навчального закладу та сім'ї.

Величезний позитивний досвід, який накопичила освітня система України у справі виховання здобувачів освіти, насамперед свідчить про те, що там, де виховна робота будується з урахуванням об'єктивних умов та суб'єктивних факторів, що впливають на особу студента фахового коледжу, де успішно долаються виниклі під час виховного процесу протиріччя та недоліки, як правило, формується всебічно підготовлена до життя та праці в суспільстві особистість.

В останні роки тіснішим став зв'язок школи, гімназії, ліцею, коледжу з життям. Значно посилюється вплив Інтернету на все «шкільне» життя, він насправді став організуючою силою та провідним ядром учнівсько-студентського колективу.

У зв'язку з розширенням каналів масової інформації та збільшенням її обсягу Міністерство освіти і науки України [1] (далі – МОН України) все більше уваги педагога приділяє коригуванню виховних впливів на здобувача освіти: допомагає йому правильно вибрати книгу, рекомендує переглянути корисні телепередачі, кінофільми, інтернет-сайти (вебінари, круглі столи, конференції) тощо, не забуваючи при цьому про збереження необхідного обсягу рухової активності здобувачів освіти (заняття фізкультурою та спортом, ігри тощо).

Сьогодні фаховий коледж – і це одна з найбільш характерних тенденцій – прагне стати напрямним (векторним) та організуючим центром усієї виховної роботи.

Більшість викладачів усвідомлюють, що висока ефективність навчально-виховної роботи залежить не тільки від урахування загальних вікових відмінностей здобувачів освіти, а й від того, наскільки беруться до уваги рівень розвитку, накопичений молоддю життєвий досвід, особливості різних груп дітей в учнівсько-студентському колективі, типологічні та індивідуальні особливості здобувачів освіти.

Нарешті, стало очевидним прагнення науково-педагогічних колективів до створення цілісної системи виховної діяльності, яка найбільше забезпечувала б всебічний і гармонійний розвиток особистості здобувача освіти.

Проте, сприятливі умови, які оточують здобувача освіти, лише своїм існуванням не можуть забезпечити вирішення виховних завдань, які стоять перед закладом освіти. Педагогу необхідно максимально використовувати ці умови, враховувати зміни, що відбуваються у всіх сферах життя нашого суспільства, цілеспрямовано та науково обґрунтовано планувати та організовувати весь комплекс виховних заходів.

Так, студентська молодь 20-х років XXI століття «жвавіша» та виховується в інших умовах, ніж жили та виховувалися її однолітки, скажімо, 90-х років минулого століття. Високий матеріальний рівень сучасних людей призводить до того, що результати праці у свідомості деяких здобувачів освіти не завжди пов'язуються з самою працею, що матеріальні блага сприймаються ними як щось зрозуміле – «стандартне», і це породжує часом у певної частини наших вихованців дріб'язковий практицизм, егоїзм, побутовий меркантилізм, формує своєрідну споживчу філософію.

Педагог не може не враховувати тієї обставини, що у зв'язку з війною, яку розв'язала російська федерація в Україні, дедалі більше дорослого населення активно залучається до сфери суспільного виробництва та взаємодопомоги. А це певною мірою обмежує спілкування, можливості контролю дорослих, особливо матерів, за поведінкою підлітків у вільний від занять час. Звідси впливає необхідність забезпечення безперервності педагогічної роботи фахового коледжу та студентського самоврядування закладу освіти.

Не завжди викладачами використовується величезний виховний потенціал, накопичений педагогічною системою України. Тим часом життя ставить перед сучасною молоддю (школярами, студентами, магістрантами) завдання глибшого розуміння економічної, політичної, моральної та правової цінності здобуття нею освіти. Підготовка освіченої людини в сучасних умовах значною мірою залежить і від високого рівня її правової вихованості. Тому боротьба за міцні та глибокі знання органічно пов'язується з усіма сторонами виховної роботи не тільки на парах з вивчення предмета, а й у позаурочний час.

Словесному характеру виховання часто протиставляється інша крайня точка зору. Прихильники якої вбачають лише у практичній діяльності студентів єдину умову успіху у формуванні особистості, ставлять під сумнів дієвість викладацького слова взагалі, дуже низько оцінюють ефективність будь-яких розмов, диспутів, зборів, лекцій та інших словесних форм впливу.

На нашу думку, лише органічне поєднання словесних методів з практичною діяльністю може дати бажаний ефект у педагогічній роботі. Враховуючи, що словесні форми виховання розроблені та освоєні установами повної загальної середньої освіти набагато повніше, ніж зміст та методика організації практичної діяльності, це останнє, звісно, має стати предметом особливої уваги педагогічних колективів.

Прискорення темпу фізичного розвитку підлітків та пов'язане з цим загострене прагнення сучасної молоді до самоствердження часом вступає у суперечність із змістом, формами та методами виховної роботи, які нерідко залишаються на незмінному рівні. Ця невідповідність посилюється також зростанням інтелектуального рівня сьогодинського здобувача освіти, зростанням його можливостей, розширенням запитів та потреб.

Серйозним завданням фахового коледжу є подолання односторонньої орієнтації виховного процесу лише на словесні форми впливу. Гіпертрофія найчастіше словесних форм виховання призводить до того, що зачіпається лише інтелектуальна сфера здобувача освіти: моральні поняття засвоюються без особистого глибокого емоційного ставлення до них. Утворюється небезпечний розрив між формально засвоєними знаннями та усією системою поведінки підлітка.

Для переважної більшості сучасної молоді характерне прагнення принести якнайбільше користі своєму народу, суспільству, Україні. Тяжіння лише до інтелектуальних видів діяльності вступає у протиріччя з потребами та можливостями суспільства. Не всі випускники відразу після закінчення фахового коледжу вступають до вузів. І невдача для багатьох із них має серйозні психологічні наслідки. Але й ті, хто одразу після коледжу вступає до інституту, університету, академії згодом не завжди бувають задоволені вибором профілю закладу вищої освіти. Це відбувається через недостатнє знання випускником сутності різних професій, своїх потреб. Все це висуває певні вимоги

до роботи фахового коледжу щодо формування життєвих планів своїх вихованців.

Великим недоліком, на нашу думку, у виховній роботі фахового коледжу досі залишається формалізм. Він проявляється по-різному: у гонитві за суто зовнішніми показниками, коли кількість заходів заступають головне – змінам у правовій свідомості та поведінці дітей; у гонитві лише за оригінальною формою заходів часто-густо на шкоду їхньому змісту; в обмеженні лише фронтальним підходом до виховної роботи, при якому випадає з поля зору кожен окремиий здобувач освіти, нерідко саме той, який вимагає особливої турботи та уваги; в авторитарності педагога та у зайвій регламентації дітей (студентів фахового коледжу), що позбавляють останніх самостійності та впевненості у своїх силах.

Ми вважаємо, що найнебезпечнішим проявом формалізму є недостатня увага, а часом і байдужість до внутрішнього світу студента, що може призводити його до замкнутості, відчуженості, а дріб'язкова опіка та прагнення захистити вихованця від складних явищ життя породжує в нього іноді інфантильність, непристосованість до життя та праці, безініціативність. Формальний підхід за своєю природою несумісний з глибоким аналізом змін, що відбуваються в особистості здобувача освіти, не дає можливості вникнути в мотиваційну сферу його вчинків, скоує властиву дитині реакцію.

Також суттєвим пробілом у роботі деяких викладачів вважаємо – незнання та ігнорування наявних рекомендацій, якими озброює викладача сучасна педагогіка, психологія, право, соціологія та інші науки. Наслідком цього є ремісництво, вузький практицизм, «кустарщина», які неминуче знижують кількість виховної роботи.

Аналіз накопиченого сучасною українською «школою» досвіду виховної роботи та її головних тенденцій, розбір наявних недоліків, помилок та труднощів, а також облік досягнень педагогічної науки дають змогу намітити основні шляхи та засоби вирішення завдань правового виховання.

Зміст загальних завдань, практична реалізація яких, спрямована на забезпечення виховання всебічно розвиненої, правової особистості, може бути сформульований наступним чином та представлений такими розділами (ми надаємо на розгляд загалу власну, авторську позицію).

Формування основ європейського світогляду:

- сучасне розуміння розвитку природи, суспільства та свідомості людини;

- переконаність у пізнаваності світу, усвідомлення активної ролі людини у перетворенні природи та суспільства;

- потреба та вміння стверджувати правові, демократичні принципи та ідеали у житті, відстоювати свої погляди та ідейні позиції;

- критичне ставлення до антинаукового, антирелігійного світогляду, вміння відстоювати та пропагувати свої, альтруїстичні погляди та переконання, активна позиція у боротьбі проти забобонів та пересуду;

- непримиренність до авторитарної ідеології, до будь-яких проявів тоталітаризму.

Виховання політичної свідомості та розвиток суспільної активності:

- розуміння соціально-політичних завдань України;

- усвідомлення політичної ролі особистості у вдосконаленні суспільних відносин, готовність втілювати норми Конституції України у життя;

- потреба опановувати політичні знання, розширювати політичний кругозір; освоювати методи самостійного політичного навчання; вміння оцінювати події суспільно-політичного життя в країні та за кордоном, аналізувати різні політичні погляди та інформацію;

- вміння вчиняти дії та вчинки відповідно до світоглядних поглядів і переконань, що складаються, активно протистояти суспільній пасивності; потреба брати участь у громадському житті навчального закладу, у житті територіальної громади, села, району, міста, країни; прагнення жити, працювати та навчатися «по-європейськи»;

- прагнення та готовність надати підтримку народам та націям, які борються за мир, незалежність та демократію.

Виховання демократичної моральності, свідомої дисципліни та культури правової поведінки:

- глибоке розуміння вчення про правову моральність, активну роль особистості у формуванні моральної подоби правової людини України та вдосконаленні моральних відносин;

- усвідомлення принципів і норм демократичної моральності, потреба слідувати їм у житті, усвідомлення сутності патріотизму, його роль у розвитку сучасного суспільства та у розширенні міжнаціональних зв'язків, готовності до захисту Батьківщини; висока свідомість

суспільного обов'язку, почуття честі, совісті та власної гідності; розуміння та прояв чесності та правдивості, товариства та дружби, вміння поєднувати суспільні та особисті інтереси; усвідомлення принципів національної дисципліни; розуміння сутності гуманізму, доброзичливе та дбайливе ставлення до людей;

– потреба у формуванні морально-вольових якостей та рис характеру, готовність до морального самовиховання;

– потреба виконувати та дотримуватися норм культурної та правової поведінки, боротися за утвердження їх у навколишньому житті;

– непримиренність до аморальних вчинків людей, до пережитків минулого у свідомості та поведінці, до проявів невігластва; нетерпиме ставлення до порушень норм права та культурної поведінки.

Виховання свідомого ставлення до навчання, розвиток пізнавальної активності та культури розумової праці:

– розуміння суспільної ролі наукових знань, повної загальної середньої освіти, професійно-технічної освіти в умовах науково-технічної революції та сучасного етапу розвитку суспільства;

– прагнення розвивати пізнавальні інтереси та здібності; потреба всебічного та творчого оволодіння знаннями, вміння самостійно здобувати знання, постійно знайомитися з новітніми досягненнями науки та техніки;

– вироблення позитивних мотивів навчальної діяльності, потреба старанного та відповідального ставлення до вчення, готовність до практичного застосування знань та навчань;

– опанування основ наукової організації розумової праці, потреба користуватися раціональними прийомами навчальної роботи;

– нетерпимість до безвідповідального ставлення до освіти, до порушення правової, навчальної дисципліни.

Виховання відповідального ставлення до праці та всіх форм власності, розширення політехнічного кругозору, підготовка до свідомого вибору професії:

– розуміння ролі праці в житті суспільства, у створенні матеріально-технічної бази сучасного світу, повага до людей праці, які створюють матеріальні та духовні цінності;

– здатність та вміння колективно трудитися, бажання сумлінно та творчо працювати на користь колективу та суспільства, готовність до суспільно корисної та продуктивної праці;

– розуміння загальних основ сучасного виробництва, прагнення розширювати свій політехнічний кругозір, опановувати загальну трудову культуру та основи наукової організації праці;

– поєднання особистих і суспільних інтересів та трудової діяльності, вибір професії;

– дбайливе ставлення до суспільного надбання та природних багатств, прагнення примножувати своєю працею громадську та державну власність;

– нетерпиме ставлення до проявів безвідповідальності у праці та до безгосподарності, порушень трудової дисципліни, утриманства, ледарства і дармоїдства, до розкрадання всіх видів (приватної, комунальної, державної) власності та варварського ставлення до природних багатств.

Формування правосвідомості, виховання громадянської відповідальності:

– розуміння та повага до законів України та норм міжнародного права, основних прав та обов'язків громадян України, суворе їх дотримання, повага до органів та осіб, які охороняють порядок у суспільстві;

– прагнення до засвоєння правових знань, основ державного права, трудового, цивільного, сімейного, кримінального права та ін.;

– потреба виконувати норми Конституції України [2], Кодексу України про адміністративні правопорушення [3], Кримінального кодексу України [4], за можливості – робити власний внесок в охорону правопорядку за місцем проживання;

– усвідомлення громадянської відповідальності за скоєні проступки та правопорушення;

– негативне ставлення до проявів беззаконності, проступків та правопорушень.

Виховання основ естетичної культури та розвиток художніх здібностей:

– потреба слідувати поглядам та принципам, що відповідають естетичному ідеалу людства;

– естетичне сприйняття та емоційне ставлення до прекрасного у реаліях дійсності, до природи та відносин між людьми;

– здатність до естетичного сприйняття творів мистецтва та літератури, вміння оцінювати їх, глибоку повагу та дбайливе ставлення до пам'яток культури, народної творчості;

– інтерес та прагнення до розвитку художніх здібностей та творчої діяльності в різних видах мистецтва та літератури, вдосконалення естетичних знань, умінь та навичок;

– правильне уявлення про смак і моду, потреба вносити естетику в поведінку, працю, побут, дозвілля.

Фізичне вдосконалення, зміцнення здоров'я та санітарно-гігієнічна культура:

– усвідомлення ролі фізичної досконалості у всебічному, гармонійному розвитку особистості, свідоме ставлення до зміцнення свого здоров'я як необхідної умови підготовки до суспільно корисної праці та захисту Батьківщини;

– потреба у регулярних заняттях фізичною культурою (спортом) та дотримання режиму дня, прагнення до оволодіння санітарно-гігієнічними знаннями та навичками;

– прагнення до суспільно корисної діяльності з фізичної культури, спорту, туризму, до активної участі у роботі оборонно-масових та санітарно-гігієнічних організацій та формувань;

– нетерпиме ставлення до недооцінки занять фізичною культурою, спортом, туризмом, до порушень особистої і суспільної гігієни та санітарії.

3. Основні особливості та завдання виховання здобувачів освіти випускних груп фахового коледжу

Особливості виховання здобувачів освіти випускних груп фахового коледжу зумовлені тим, що вони стоять на порозі вступу до самостійного життя. Необхідність визначити своє місце у житті і становить сутність нової соціальної позиції здобувача на цьому віковому етапі. Ця спрямованість у майбутнє визначає зростання його самосвідомості, стимулює потребу у самовизначенні, тягне за собою перебудову мотивів поведінки.

«В чому сенс життя? У чому справжнє щастя людини? Які мої здібності та можливості? Яке моє покликання?» – ось питання, які глибоко хвилюють юнаків та дівчат. У процесі виховання необхідно допомогти старшим здобувачам освіти знайти відповіді на ці питання, всебічно підготувати їх до свідомої праці та активної громадської роботи.

Випускні групи фахового коледжу – це період активного становлення громадянської зрілості старших здобувачів освіти, формування у них

високих моральних якостей сучасної людини. Ставлення студентів старших та випускних академічних груп до діяльності – навчальної, трудової, суспільної, спрямованої на самовдосконалення – дедалі більше визначається її ідейно-моральним спрямуванням. Активним видом діяльності студентів старших груп фахового коледжу поряд із навчанням стають громадська робота та суспільно корисна праця, яка частіше, ніж у підлітків, виходить за межі коледжу; студенти старших академічних груп під час навчальної, виробничої практики та канікул беруть активну участь у продуктивній праці дорослих, у волонтерській та культурно-масовій роботі.

Праця на загальну користь постає як важливий чинник ідейного та морального становлення особистості випускника фахового коледжу.

Особливості виховання здобувачів випускних груп фахового коледжу обумовлені також значними змінами в їхньому анатомо-фізіологічному та психічному розвитку.

У період юності формування організму загалом майже закінчується. Студенти старших та випускних академічних груп здатні більш тривалий час, ніж підлітки (їхні молодші колеги), займатися різними видами праці, їхній режим наближається до режиму дорослих.

Сучасний випускник за своїм інтелектуальним розвитком значно випереджає своїх однолітків попередніх десятиліть. Певне прискорення відбувається у його фізичному розвитку. Це зумовлює визначення таких змісту, форм і методів виховної роботи з студентами цього віку, які б відповідали збільшеним можливостям юнацтва.

Розвиток особистості здобувачів освіти старших та випускних груп фахового коледжу перебуває у прямій залежності від підвищення рівня вимог до «студентства» з боку сучасного суспільства, керівництва фахового коледжу, реалій нашого часу, вимог молодої людини до самої себе та рівнем психічного розвитку її моральних, розумових, фізичних та творчих сил.

Так званий «старший юнацький вік» – надзвичайно відповідальна пора у становленні особистості.

Під впливом вивчення суспільних, правових та природничо-математичних наук та включаючи активну діяльність у студентів старших академічних груп фахового коледжу відбувається систематизація поглядів на навколишній світ, політичну ситуацію у Світі, активно закладаються основи світогляду та альтруїстичної переконаності, фор-

мується почуття громадянської відповідальності перед Батьківщиною, батьками, рідними, колективом, поглиблюється інтерес до проблем міжнародного життя.

Поведінка здобувачів освіти старших груп фахового коледжу набагато більшою мірою, ніж поведінка підлітків, визначається їх моральними уявленнями і поняттями, моральними установками, переконаннями. Але на їх формування, поруч із позитивними чинниками, можуть впливати і негативні, у результаті чого у окремих юнаків і дівчат можуть скластися нестійкі і навіть радикально протилежні до загальноприйнятої моралі принципи та установки. Тому особливо важливим є ідейне керівництво становленням їхньої свідомості та формування ідейно-моральних мотивів вчинків та дій з боку педагогів.

Значну стрункість, систематичність і послідовність набуває мислення здобувачів освіти старших академічних груп фахового коледжу, що позначається в прагненні пов'язувати, класифікувати та співвідносити між собою отримані знання, критично підходити до їх засвоєння.

Зростаюча критичність мислення спонукає їх не приймати на віру сказане викладачем, вимагає аргументації та глибокої доказовості висунутих положень, викликає потребу особисто переконатися у їхній істинності. Тому важливо вчити студентів старших та випускних груп фахового коледжу самостійно мислити, розуміти закономірності та перспективи суспільного розвитку.

Здатність до абстрактного мислення викликає прагнення філософування, виділення в усвідомлених фактах і подіях суттєвого, причинного. У зв'язку з цим здобувачі освіти старших академічних груп особливо цінують ті предмети, книги, фільми, репортажі, які ставлять і вирішують проблеми, будять думку.

Тому, на нашу думку, у студентів старших академічних груп фахового коледжу необхідно виховувати не лише вміння засвоювати положення правової теорії, а й здатність активно протистояти підступам антигромадської, терористичної пропаганди, не лише засвоювати принципи загальноприйнятої демократичної моральності, а й активно боротися з проявом невігластва, з усілякими різновидами та відхиленнями від норм суспільної моралі. Важливим завданням науково-педагогічного колективу є формування у студентів старших (випускних) груп ідейно-моральної стійкості.

Іноді у студентів старших академічних груп фахового коледжу спостерігається зайвий раціоналізм, що виявляється, зокрема, у виборчому ставленні до окремих дисциплін: вважають за потрібне сумлінно вивчати лише ті предмети, які, на їхню думку, стануть у нагоді в житті, наприклад, для отримання майбутньої професії. У цьому явно недооцінюється роль всього комплексу знань основ наук на формування світогляду та широкої ерудиції. Не всі здобувачі старших академічних груп усвідомлюють роль гуманітарних предметів у розвитку їхнього духовного світу.

У вихованні студентів старших і випускних груп фахового коледжу доводиться рахуватися та зважати на властиву цьому віку суперечливість поглядів. З одного боку, у них відзначається прагнення слідувати високим життєвим ідеалам, приносити максимум користі людям, правильно визначити своє місце в житті, а з іншого – невміння вибрати суспільно значиму професію, яка найбільше відповідає їхній індивідуальності, схильностям, незнання власних можливостей, недостатня впевненість у готовність до самостійного життя, як наслідок – випадковість у виборі професії.

Вступ до «дорослого віку» підвищує відповідальність здобувачів освіти перед колективом фахового коледжу та суспільством, їх вимогливість до себе, народжує потребу бачити суспільно значущий зміст своєї діяльності, приносити користь людям. «Старший юнацький вік» характеризує кипуча енергія, великі творчі зухвальства, романтичне прагнення до великих суспільно значущих справ. Але в силу обмеженості життєвого досвіду та недостатньої зрілості не всі студенти старших (випускних) академічних груп усвідомлюють героїку повсякденного життя.

На наш погляд, однією з основних вимог до організації виховної роботи із студентами старших (випускних) академічних груп фахового коледжу має стати включення їх до таких умов діяльності, за яких би вони відчували себе відповідальними за справи всього колективу коледжу: організаторами, керівниками, «вихователями» та «шефами» у студентів першого-другого року навчання у коледжі, старшими у колективі здобувачів освіти. Також, ми вважаємо, що студенти випускних академічних груп покликані надавати допомогу науково-педагогічному колективу у покращенні навчально-виховного процесу у фаховому коледжі, у формуванні групової самосвідомості здобувачів

освіти, становленні демократичних відносин у колективі, показувати приклад високої моральності, неухильно дотримуватись правил правового суспільства, боротися в силу своїх можливостей з правопорушеннями та правопорушниками.

Крім того, ми акцентуємо увагу на тому, що важливим виховним фактором є колектив, його громадська думка. У зв'язку із цим не можна не враховувати те, що у передвипускних і випускних групах фахового коледжу нерідко оновлюється склад студентів, що впливає на особливості організації та розвитку колективів у групах. У цих умовах виявлення рівня вихованості кожної особистості, колективу загалом, створення міцного, педагогічно доцільного колективу – важливий засіб підвищення ефективності виховання здобувачів освіти таких груп.

Активне залучення старших груп фахового коледжу до колективних справ і турбот, виконання громадських доручень дає можливість кожному з них утвердити себе як особистість у колективі однолітків, виявити свої здібності та обдарування.

Процес самовизначення особистості, зростання самосвідомості студента старших академічних груп фахового коледжу постають каталізаторами у його потребі в самовихованні, бажанні звільнитися не тільки від деяких недоліків у поведінці, а й удосконалювати особистість у цілому. Тому ми вважаємо, що велике значення має виховання у випускника фахового коледжу правильного уявлення про необхідні риси молодой сучасной людини, формування у неї необхідного морального та правового еталону, ідеалу, зразка, відповідно до якого він виховуватиме свою власну особистість.

Через недостатність життєвого досвіду та відсутність стійких моральних принципів у окремих випускників іноді відбувається розрив між моральною свідомістю та поведінкою, проявляється невміння слідувати у житті моральному ідеалу.

Деякі юнаки та дівчата, намагаючись утвердитися в колективі однолітків, виказати свою самостійність і «оригінальність», грублять, впадають у нігілізм або прагнуть звернути на себе увагу неприродною зачіскою, кольором волосся, надмірною косметикою, вульгарною та несамовитою манерою зухвало одягатися. Це слід враховувати при вихованні естетичного смаку та культури поведінки студентів старших академічних груп та випускників фахового коледжу.

Відсутність кваліфікованого педагогічного керівництва, неналежність виховання і неправильне самовиховання студентів може призвести окремих юнаків та дівчат до прагнення виділитися з колективу і підпорядкувати собі більш податливого знайомого, друга, обрати сумнівні прийоми та методи самовиховання, що мимоволі веде до виховання у студентів старших академічних груп окремих негативних рис особистості.

Ми вважаємо, що завдання педагога – допомогти студенту розібратися в рисах своєї особистості, об'єктивно оцінювати свої позитивні та негативні якості, намітити мету та програму самовиховання, підказати прийоми та методи роботи над удосконаленням своєї особистості.

У вихованні студентів старших академічних груп фахового коледжу важливо добиватися утвердження високих моральних принципів шляхом безпосереднього формування їх свідомості, і збагаченням їх життєвого досвіду у процесі навчання у фаховому коледжі. Ускладнюючи їхню діяльність, розширюючи сферу спілкування, використовуючи у виховних цілях складні ситуації, що природно складаються, важливо організувати роботу із здобувачами освіти таким чином, щоб засвоєння етики та правил культурної поведінки стало їхньою внутрішньою потребою, щоб студенти старших (випускних) груп відчували себе носіями культури, її пропагандистами та провідниками у житті.

«Старший юнацький вік» – це час перших юнацьких захоплень, першого кохання. Підлітки надають великого значення дружбі, вірності ідеалам, даному ними слову. Порушення чистоти та вірності в особистих відносинах, невдачі в діяльності, у досягненні цілей, розчарування в людях викликають у юнацтва сильні переживання, зриви у поведінці, можуть призводити до необґрунтованих узагальнень та проявів негативізму.

Як свідчить педагогічна практика, студенти старших академічних груп фахового коледжу високо цінують загальну культуру і ерудованість викладачів, але в деяких випадках можуть пробачити їм відсутність обізнаності з будь-якого питання, що їх цікавить, проте вони, як правило, не пробачають їм душевної черствості, байдужості, розбіжності слова і справи. Тому вміння педагога зберегти внутрішній контакт з вихованцями, зрозуміти світ їх переживань і пошуків, вчасно допомогти, вказати на вихід із важкої ситуації – важлива умова виховання здобувачів освіти старших груп.

Грубе вторгнення дорослих у сферу інтимних інтересів відштовхує молодь, породжує негативне ставлення до слів та порад старшого. Тому виховання випускників вимагає від дорослих великих душевних тонкощів, такту та педагогічної майстерності.

Керівництво з боку педагогів набуває форми тактичної поради, допомоги з наданням випускникам ініціативи, самостійності та відповідальності у вирішенні та виконанні громадських доручень та обов'язків. Контроль значною мірою покладається на самих здобувачів та колектив.

Виходячи з мети та завдання всебічного та гармонійного розвитку особистості та особливостей віку, педагога, працюючи з студентами старших (випускних) груп фахового коледжу, на наш погляд, повинні вирішувати ряд наступних завдань:

Формування основ європейського світогляду:

– поглиблення та систематизація світоглядних поглядів у розумінні найважливіших положень філософського вчення Світу, встановлення взаємозв'язків у розвитку природи, суспільства та свідомості людини; з'ясування основного питання філософії – взаємозалежності свідомості та буття, пізнаваності світу, розуміння сутності та філософії вчення про ідею та матерію, основні форми її існування, уявлення про свідомість як властивість високоорганізованої матерії, як вищу форму відображення дійсності, як продукт суспільного та світового розвитку, а також розгляд філософсько-правової позиції природи кримінального правопорушення та покарання [5];

– переконаність у творчій силі мислення та безмежності пізнання, у необхідності вдосконалювати свої знання про природу та суспільство, постійно опановувати нові способи пізнання явищ навколишнього світу; вироблення власного підходу до всіх явищ суспільного життя, глибоке усвідомлення суспільного розвитку як закономірного процесу переходу одного укладу суспільного життя в інший, вищий; розуміння вирішальної ролі суспільної практики та народних мас в історії;

– усвідомлення зростаючої ролі світової системи добра, природи суспільства, розуміння процесу його розвитку, переростання та вдосконалення;

– вміння та потреба керуватися в житті Конституцією України та нормами міжнародного права, прагнення брати активну участь у житті країни;

– з'ясування світоглядного змісту релігії, вміння лобювати у гострих питаннях релігійного світогляду, вміння аргументовано відстоювати свої релігійні погляди та переконання та брати участь у поєднанні наукових знань;

– непримиренність до різноманітних антилюдських і націоналістичних ідеологічних концепцій, готовність відстоювати життєствердні ідеали, найважливіші принципи гуманістичного світогляду.

Виховання правової моральності, свідомої дисципліни та культури поведінки:

– розуміння сутності моралі як форми суспільної свідомості, активної ролі особистості у вдосконаленні моральних відносин між людьми; у кожному конкретному випадку готовність вчиняти відповідно до вимог правової моралі;

– тверде усвідомлення принципів морального кодексу правосвідомої особистості, потреба дотримуватися їх у житті; глибоке розуміння сутності патріотизму; любов до Батьківщини, відданість та повага до українського народу, його історії, прагнення бути гідним нащадком його найкращих традицій [6];

– готовність до захисту Батьківщини та завоювань правової демократії; повага до Збройних сил України, готовність, за потреби, стати до їх лав; здатність до подвигу в ім'я Батьківщини; прагнення зміцнювати мир, розвивати дружбу між народами; свідомість та почуття суспільного обов'язку перед країною, народом, перед своїм колективом, сім'єю; готовність виконувати свій громадянський обов'язок; правильне розуміння сутності моральних категорій «борг», «честь», «совість», «власна гідність», «щастя»; почуття моральної відповідальності за свої вчинки та справи колективу, вміння правильно оберігати та захищати свою честь та честь колективу [7]; виконувати та активно підтримувати вимоги педагогів, рішення студентського колективу (студентського самоврядування); розуміння і прояв товариства та дружби, колективізму. Вміння поєднувати суспільні та особисті інтереси; прагнення до морально чистих відносин між дівчатами та юнаками, повага дівочої честі (цноти) та гордості, прояв чоловічої гідності; чесність; потреба виконувати правила правового співіснування та сприяти виконанню правил поведінки молодшими; турбота про згуртування студентського колективу фахового коледжу, розвиток його корисних традицій;

– розуміння сутності суспільних відносин за умов правового суспільства; знання основ українського законодавства; принциповість, вимогливість та тактовність; скромність, розуміння сутності гуманізму; вміння керуватися принципами гуманізму в суспільному та особистому житті, у відносинах до вчителів, батьків до всіх оточуючих; правильне розуміння основ взаємовідносин людей у сім'ї, обов'язкове знайомство із законодавством про шлюб та сім'ю [8];

– розуміння сутності свідомої дисципліни; мотивів своїх вчинків, їх можливих наслідків для інших людей;

– розуміння сутності морального виховання волі та її основних рис, цілеспрямованість; наполегливість у прийнятті рішень та виборі раціональних способів їх здійснення; прагнення долати труднощі; активність та ініціативність; вміння володіти своїм настроєм, контролювати свої вчинки, бути витриманим та терплячим, мужнім та сміливим; прагнення до самовиховання вольових рис характеру, вміння користуватися прийомами самовиховання;

– потреба дотримуватись правил та внутрішній розпорядок фахового коледжу, норми культурної поведінки та співіснування (гуртожитку); готовність боротися за їх утвердження в житті, у навколишній дійсності та показувати гідний приклад культури поведінки молодшим студентам у коледжі;

– готовність викривати та викорінювати пережитки минулого та прояви невігластва; нетерпимість до порушень суспільних інтересів, до аморальних вчинків, хуліганства, нетовариського ставлення до дівчини; нетерпиме ставлення до порушень і правил культурної поведінки.

Виховання свідомого ставлення до освіти, правового вчення, розвиток пізнавальної активності, вдосконалення культури розумової праці:

– готовність постійно керуватися нормами правової моралі та глибоко опановувати знання, вироблені людством; переконаність у необхідності високого рівня освіченості будівельників правової держави України; усвідомлення відповідального ставлення до вчення як обов'язку перед своїми рідними та Батьківщиною; необхідність удосконалення знань та підвищення свого освітнього рівня;

– готовність розвивати та поглиблювати інтереси здобувачів освіти академічних груп фахового коледжу до різних галузей науково-правових та технічних знань, уміння творчо застосовувати набуті знання на практиці;

– усвідомлення суспільно цінних мотивів освіти; готовність активно опановувати знання та застосовувати їх на практиці; прагнення до самовиховання та самоосвіти;

– вміння користуватися у пізнавальній діяльності аналізом та синтезом, індукцією та дедукцією, аргументувати свою точку зору, підвищення культури розумової праці;

– нетерпиме ставлення до безсистемності та безвідповідальності у оволодінні знаннями.

Виховання ставлення до праці та власності, розширення правового та політехнічного кругозору та підготовка до свідомого вибору професії:

– розуміння суспільно-політичного, економічного та міжнародного значення господарських планів країни, міста, району, усвідомлення сутності творчої праці, дотримання традицій економічно-розвинених країн;

– відношення до колективної праці як до своєї особистої справи, прагнення оцінювати власні трудові успіхи як загальне досягнення; вміння виконувати організаторські функції у праці; прагнення винахідництву, раціоналізаторству, дослідництву; надання шефської допомоги молодшим за віком;

– уявлення про енергетичні та сировинні ресурси, індустріальний потенціал сучасного виробництва, комп'ютеризацію його процесів; здатність технічно мислити, конструювати, моделювати. Вміння користуватися науково-технічною інформацією (літературою, сайтами в Інтернеті тощо), поповнювати політехнічні та правові знання, дотримуватись правил організації та культури праці;

– готовність свідомо освоювати професію, що обирається відповідно до особистих здібностей і з урахуванням потреб суспільства; вміння вибрати потрібні факультативи для поглиблення спеціальних знань у трудовій сфері, що обирається, розуміння взаємозв'язку повної загальної середньої освіти, професійно-технічної, фахової передвищої та вищої освіти, прав та обов'язків робітника та працівника сільського господарства; вміння та готовність поступитися особистими інтересами в ім'я суспільних;

– готовність дбайливо ставитися до народного надбання; усвідомлення необхідності охорони природи, всіх форм власності, потреба у збереженні національного надбання та примноження його у процесі особистої участі у продуктивній праці на благо українського народу;

– активно-наступальна позиція стосовно утримання, дармоїдства, розкрадання та розбазарювання національного надбання.

Формування правосвідомості, виховання громадянської відповідальності:

– усвідомлення принципів законодавчої влади України, прав та обов'язків громадян України, норм правового існування та співіснування (гуртожитку), найсуворіше їх дотримання; потреба поважати органи та осіб, які охороняють правопорядок у країні;

– усвідомлення необхідності засвоєння засад українського законодавства;

– потреба виконувати правила правового існування та свідомо охороняти правопорядок;

– усвідомлення громадянської відповідальності за порушення правопорядку;

– непримиренне ставлення до проявів порушення закону.

Виховання основ естетичної культури та розвиток художніх здібностей:

– естетичне ставлення до дійсності та мистецтва, здатність насолоджуватися творчістю, прекрасним та піднесеним в суспільстві; осмислення загальноновизнаних естетичних ідеалів людства; прагнення слідувати їм;

– уявлення про різноманіття видів мистецтва (літератури, живопису, архітектури, декоративно-ужиткового мистецтва), різних напрямків та епох; розуміння мистецтва як специфічної форми відображення дійсності, пізнавальної, виховної та естетичної функції; зв'язки мистецтва з іншими формами суспільної свідомості; осмислення інтелектуальних принципів розвитку сучасного мистецтва, його гуманістичної спрямованості, єдності національного та міжнародного у мистецтві;

– самостійне осмислення ідейного змісту та художніх достоїнств творів літератури та мистецтва; потреба у охороні пам'яток культури, народної творчості;

– потреба у вдосконаленні естетичних знань та навичок та умінь використовувати свої здібності у художній творчості; організація та активна участь у художній творчості, художній самодіяльності;

– глибоке розуміння найбільш загальних вимог естетики; уявлення про смак і моду, що відповідає естетичному ідеалу сучасного суспільства [9];

– непримиренне ставлення до потворних явищ дійсності, порнографії та вульгарності, до різних збочень у галузі естетики.

Фізичне вдосконалення, зміцнення здоров'я та санітарно-гігієнічна культура:

– прагнення до фізичної досконалості як невід'ємної частини гармонійного розвитку особистості; активне ставлення до зміцнення свого здоров'я;

– потреба у регулярних заняттях фізичною культурою та у дотриманні режиму дня; прагнення до постійних занять обраними видами спорту, до далеких багатоденних походів та подорожей рідним краєм та країною; потреба у виконанні правил особистої гігієни та санітарії;

– прагнення до активної суспільно корисної діяльності в оборонно-масових та санітарно-гігієнічних організаціях, обраних видах спорту, туризму;

– боротьба з недооцінкою особистої та суспільної гігієни і санітарії та порушеннями режиму занять фізичною культурою.

Також, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на тому, що виховання здобувачів освіти має здійснюватися не тільки у фаховому коледжі, а й у сім'ї, у позанавчальних закладах, за місцем проживання, там, де студенти проводять більшу частину свого дня. Тому дуже важливо, щоб фаховий коледж, органи освіти, батьки об'єднали свої зусилля у вихованні підростаючого покоління.

Такій спільній діяльності сприяє підвищення педагогічної культури батьків.

Система роботи фахового коледжу з підвищення педагогічної культури батьків, на нашу думку, ґрунтується на поєднанні педагогічної освіти з керівництвом правової та педагогічної самоосвіти батьків та включенні їх до активної діяльності з виховання дітей у сім'ї; поєднання колективних, групових та індивідуальних форм роботи з батьками; поєднанні поваги та вимогливості до батьків, опорі на позитивний досвід сімейного виховання.

Все це буде формувати та сприятиме розвитку норм правової культури у підлітків.

4. Визначальні аспекти в оцінці роботи фахового коледжу та викладача у формуванні правової свідомості у здобувача освіти

Фаховий коледж своєю роботою та функціональним призначенням має забезпечити підготовку всебічно розвинених громадян сучасної України та українського суспільства, давати здобувачам освіти глибокі знання з основ наук, у тому числі правових, тісніше пов'язувати навчання з життям.

У зв'язку з цим об'єктивна оцінка роботи фахового коледжу з формування правової поведінки здобувачів освіти, молодих громадян нашої країни є вкрай важливою, вона має орієнтувати науково-педагогічний та студентський колективи на якомога повніше виконання всіх вимог МОН України до навчання та виховання молоді. Слід пам'ятати, що така оцінка можлива лише на основі всебічного, глибокого аналізу стану навчальної та право-виховної роботи фахового коледжу та, безумовно, її результатів – правової культури здобувачів освіти, їхньої якості знань та вихованості.

У якості додатку до вищевикладеного зазначимо, що об'єктивна оцінка право-освітньої діяльності фахового коледжу має бути стимулом у роботі науково-педагогічного колективу та кожного викладача окремо.

Ми наголошуємо на важливості цього тому, що і в даний час робота ряду ліцеїв, гімназій, коледжів помилково може оцінюватися за якимось одним показником (успіхи у спорті, художній самодіяльності, громадській діяльності – волонтерстві тощо), а ще частіше таким показником є відсоток успішності.

Шкода такого підходу очевидна. Нерідко це призводить до штучного завищення оцінок (балів) рейтингу закладу.

На нашу думку, оцінюючи діяльність фахового коледжу, треба обов'язково враховувати виконання закону про забезпечення обов'язковості здобуття громадянами України повної загальної середньої освіти [10].

Так, у багатьох навчальних закладах немає порядку в обліку здобувачів освіти. Журнали обліку ведуться недбало, в них не підбиваються підсумки на початок та кінець навчального року, що нівелює контроль викладачів за прогули вихованцями навчальних годин, опосередковано сприяє можливості участі здобувачів освіти у порушеннях правопорядку на вулицях та в установах населеного пункту.

Не скрізь є підтвердуючі документи на здобувачів освіти, які вибули з якихось причин із навчального процесу закладу.

Ще слабо, на нашу точку зору, ведеться робота зі збереження контингентів здобувачів освіти. Так, на жаль, трапляються випадки переведення студентів із передвипускних та випускних академічних груп фахових коледжів до профтехучилищ, вечірніх шкіл або взагалі – залишення навчального процесу за сімейних обставин.

Не встановлено належного контролю над відвідуванням студентами закладу освіти.

Оцінюючи діяльність ліцеїв, гімназій, фахових коледжів зі здійснення повної загальної середньої освіти, слід враховувати роботу щодо створення умов для цього (наявність інтернату-гуртожитку при навчальному закладі, підвезення здобувачів освіти до навчального закладу, організація гарячого харчування та ін.).

При перевірці та оцінці роботи педагогічного колективу слід глибоко та всебічно аналізувати стан професійної орієнтаційної роботи, її результати. Оскільки, особливо зараз, при відбудові України, нам не повинно бути байдуже, куди йдуть і де здобувають вищу освіту випускники фахового коледжу. Для нас також не байдуже, куди йдуть, де і як працюють та навчаються випускники ЗВО, зокрема системи Міжрегіональної Академії управління персоналом [11].

На нашу думку, одним із головних критеріїв оцінки роботи фахового коледжу є рівень правової та етичної вихованості студентів – випускників коледжу.

Оскільки не можна позитивно оцінювати роботу колективу, якщо у фаховому коледжі відсутня система право-виховної роботи, не забезпечується нерозривний зв'язок та єдність правового, ідейного, морального та трудового виховання здобувачів освіти, формування у них активної життєвої позиції, всебічний розвиток основних видів та форм творчої суспільно корисної діяльності молоді, яка ґрунтується на непорушному виконанні норм Конституції України [2] та міжнародного права.

У зв'язку з цим, на нашу думку, всі викладачі повинні глибоко усвідомити, що сучасний фаховий коледж – це не просто навчальний заклад, де викладаються та засвоюються мови та література, математика, історія та географія. У ньому насамперед необхідно готувати

правосвідому молодь до праці у сфері як інтелектуального, так і матеріального виробництва, давати трудові навички для роботи, до оволодіння певними професіями. Ці питання мають бути об'єктом постійної перевірки та аналізу. Залежно від їх вирішення слід оцінювати діяльність педагогічного колективу загалом та керівництво фахового коледжу зокрема.

Важливим показником якості правовиховної роботи є наявність у навчальному закладі «виховної» обстановки: наявність стендів, що наочно пояснюють правові доктрини, плакатів, продуманість обладнання навчальних кабінетів та аудиторій, оформлення інтер'єру закладу, бібліотеки, тематичного музею, загальний санітарний стан закладу. Так, зразком чистоти та порядку, естетики для здобувачів освіти повинні служити навчальна частина, деканат, приймальня та кабінети директора та завуча, ректорату, бібліотека, їдальня та кафетерії закладу тощо.

Також показником рівня виховної роботи є організованість та згуртованість колективу здобувачів освіти, єдність науково-педагогічного та студентського колективів (якою мірою науково-педагогічний колектив надає правовий вплив на юнацький колектив), накопичення та зберігання традицій закладу, які сприяють загальному зміцненню колективу.

Крім того, дуже важливим показником діяльності навчального закладу, на нашу думку, є організація роботи Студентського Віча [12] фахового коледжу, студентського самоврядування.

Найважливішими також є й такі питання, як розвиток самодіяльних засад у студентському колективі, повне охоплення здобувачами освіти різноманітних громадських доручень та систематичні заняття у різних гуртках та об'єднаннях за інтересами, зокрема правової спрямованості, наявність системи трудового навчання, участь студентів у суспільно корисних справах, включаючи можливу часткову працю під час канікул.

Робота фахового коледжу не може бути позитивно оцінена, якщо в ньому відсутня правова дисципліна, а серед студентів є правопорушники.

Також при оцінці навчального закладу обов'язково враховується виконання навчального плану та програм, практичних, лабораторних робіт, екскурсій, передбачених програмою, організація навчальної та виробничої практики здобувачів освіти.

На жаль, не поодинокі випадки, коли пропущені викладачем пари (навчання) з правових наук замінюються іншими предметами без подальшої компенсації, що призводить до зниження якостей знань з галузей прав, іноді нерозуміння всієї системи права. Іноді пропущені викладачами пари (навчання) можуть взагалі не замінюватися.

Буває, що викладач без будь-яких підстав скорочує програму або робить необґрунтовані перестановки програмного матеріалу. Все це, на нашу думку, не може не впливати на загальну оцінку навчального закладу, його функції та внеску до зменшення випадків правопорушень, скоєних підлітками.

Боротьба за підвищення якості знань, формування правової свідомості у здобувачів освіти, розвиток умінь та навичок є одним із головних завдань будь-якого навчального закладу. Здійснення диференційованого підходу до студентської молоді у процесі навчання та виховання; робота з студентами, які виявляють підвищений інтерес до вивчення того чи іншого предмета; стан та організація факультативних занять – все це має пряме відношення до вирішення проблеми підвищення якості навчання та правового виховання.

Оцінюючи роботу закладу фахової перед вищої освіти, слід враховувати й такі питання, як наявність кабінетів та оснащеність їх навчальним обладнанням та посібниками; раціональне використання сучасних технічних засобів навчання; участь здобувачів освіти у різних пізнавальних профільних гуртках; результати участі студентської молоді в олімпіадах, всеукраїнських конкурсах та змаганнях, написання ними науково-творчих робіт.

Для всебічного аналізу та оцінки навчального закладу за внесеним вкладом у розвиток правової культури підростаючого покоління слід, як ми вже вказували, звернути увагу на рівень роботи педколективу закладу освіти. Це – раціональна організація роботи педколективу навчального закладу та її планування, впровадження наукової організації та культури праці у практику, стан правової дисципліни не лише педагогічного, а й адміністративно-технічного персоналу, умови роботи та раціональне використання робочого часу викладача, згуртованість науково-педагогічного колективу, створення творчої здорової атмосфери в ньому.

Також, на наш погляд, важливою умовою роботи навчального закладу (фахового коледжу) є організація керівництва всередині нього,

його контролю, вивчення роботи педагогів, надання їм практичної допомоги, впровадження досягнень педагогічної науки та поширення передового досвіду.

Оцінюючи роботу навчального закладу, слід враховувати ефективність роботи щодо підвищення кваліфікації та удосконалення педагогічної майстерності викладачів, кураторів груп; стан методичної роботи, організацію та ефективність самоосвіти. Слід також брати до уваги організацію кабінетної системи занять, можливість та якість дистанційного навчання, роботу бібліотеки, наявність фонду підручників та наукового матеріалу, необхідної літератури.

Як ми вже зазначали раніше, при оцінці роботи закладу фахової перед вищої освіти має також враховуватись його робота з батьками, шефами: організація пропаганди правових знань, робота батьківського комітету, участь батьків у житті фахового коледжу.

Названі показники, на нашу думку, є основними критеріями оцінки роботи навчального закладу щодо виховання правової культури у підліткового покоління нашої країни.

Перейдемо до оцінки проведеної «правової» роботи викладача.

Критерії оцінки роботи навчального закладу слід значною мірою використовувати під час аналізу та оцінки роботи викладача. Розглянемо це питання детальніше.

Розвиток між людьми гармонійних відносин, які все більше проникають у морально-етичну сферу нашого життя, постійне зростання культурних запитів членів сучасного суспільства вимагають удосконалення моральних стимулів праці педагога. Одним із таких стимулів є об'єктивна оцінка правової діяльності кожного педагога. Ми вважаємо, що оцінюючи «правову» роботу викладача, необхідно враховувати головним чином правову свідомість та якісні показники успішності та правовихованості його студентів.

При проведенні такої оцінки пропонуємо користуватися такими критеріями:

1. Виконання викладачем плану та державних навчальних програм; рівень правосвідомості, знань, умінь та навичок здобувачів освіти.

Як ми вже зазначали, постійним об'єктом контролю, аналізу та оцінки має бути виконання навчального плану та навчальних програм. Якщо викладач правових дисциплін, наприклад, не забезпечив

вивчення будь-яких розділів або тем програми, то це неминуче спричинить прогалини у знаннях та правосвідомості його студентів. Важливо також встановити, чи всі години, передбачені навчальним планом, витрачалися на вивчення конкретного предмета. Якщо викладач на власний розсуд перерозподіляв час вивчення окремих глав і розділів, слід визначати, наскільки доцільні були ці зміни.

При оцінці роботи викладача інколи не враховується виконання практичної частини програм. Справа в тому, що саме у виконанні практичних робіт ми часто можемо зустрітися з тими чи іншими «недоробками». Визначити їх можна без особливих зусиль – достатньо перевірити журнали академічних груп та конспекти здобувачів освіти, поговорити з викладачем. Але ми повинні встановити, чим усе це було зумовлено.

Перевірка та аналіз виконання програм та навчального плану – це лише перший крок. Адже можна формально і в задані терміни «пройти» всі передбачені програмою теми, виконати всі практичні та семінарські роботи, провести екскурсії, але не дати здобувачам освіти необхідних знань, умінь та навичок.

Тому ми вважаємо за доцільне, оцінюючи роботу викладача, особливо увагу звертати на рівень правової культури, правосвідомість, обсяг засвоєних знань, їх глибину, міцність і систематичність. Найважливішим показником ефективності «правороз'яснювальної» роботи викладача є розуміння здобувачами освіти причинно-наслідкових зв'язків між їхніми діями і наслідками, закономірностей, засвоєння найважливіших теоретичних висновків і формування на цій базі основ правового світогляду.

Кожен викладач через свій предмет повинен розкривати здобувачам освіти необхідність дотримуватись правової культури, неухильно виконувати вимоги Закону, формувати у них здатність та готовність до законної праці.

Також важливо враховувати, якою мірою вивчення конкретного предмета сприяє формуванню у здобувачів освіти таких якостей особистості, як висока правосвідомість, працьовитість, почуття відповідальності, повага до людей; наскільки викладач впливає на вибір студентською молоддю життєвого шляху та формування глибоких морально-правових якостей: яке місце в житті займають його колишні

вихованці, як вони надалі навчаються у вузах, як працюють на виробництві, який їхній морально-правовий вигляд у побуті. Необхідно пам'ятати, що це досягається не розрізненими засобами, а всієї системою правовиховної роботи. Тому, оцінюючи роботу викладача, необхідно враховувати, наскільки та як він удосконалює форми та методи роботи, ефективність його пар (навчання), використання ним технічних засобів навчання, досягнень педагогічної науки та передового досвіду.

2. Рівень розвитку здобувачів освіти, ступінь їх самостійності у оволодіння навичками розумової праці.

У сучасних умовах дуже важливе значення має розвиток пізнавальних інтересів здобувачів освіти, ініціативи та творчості, озброєння їх уміннями самостійно набувати знань. Оцінюючи роботу викладача, ми повинні звернути увагу на те, якою мірою його вихованці можуть самостійно здобувати знання, чи вміють вони працювати з навчальною, правовою, науково-популярною та художньою літературою, користуватися різними довідниками, словниками, узагальнювати відомості, отримані під час екскурсій, зустрічей із практичними працівниками, проведення практичних та семінарських робіт.

3. Забезпечення спрямованості навчання.

Оцінюючи роботу викладача, необхідно враховувати, як він у процесі навчання забезпечує формування у здобувачів освіти правової ідейності та переконаності. Відомо, що на викладача фахового коледжу покладається особлива відповідальність за правове, ідейне та моральне виховання студентської молоді [13]. Судити про те, як справляється викладач із цим завданням, слід не лише з контрольних (атестаційних) робіт чи опитування здобувачів. Адаже не рідкісні випадки, коли студент має знання, вміє робити висновки, узагальнення, проте його моральні якості не відповідають тим принципам, про які він говорить.

Тому для об'єктивної оцінки ефективності правового виховання необхідно зіставляти дані, отримані у процесі відвідування навчальних пар (предметів), під час контрольних перевірок з конкретними справами та вчинками здобувачів освіти.

4. Якість навчальної пари (заняття).

Головним показником ефективності роботи викладача є результати, що досягаються на навчальній парі (занятті), і висока правова культура його вихованців.

Як відомо, дати обґрунтовану, об'єктивну оцінку роботи викладача на підставі відвідування одного-двох занять не можна. Необхідно відвідати у нього систему занять, спробувати поринути у творчу лабораторію викладача, розібратися на рівні його професійної кваліфікації. Також ми вважаємо, що особливу увагу слід приділити вмінню викладача навчати на парі, керувати процесом засвоєння знань, озброювати всіх здобувачів освіти глибокими та міцними знаннями. Все це дозволить об'єктивніше оцінити роботу викладача.

5. Здійснення диференційованого підходу до здобувачів освіти у процесі навчання.

Однією з важливих умов підвищення якості навчання та правого виховання є систематичне вивчення вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти, здійснення на цій основі диференційованого підходу до студентської молоді. Тому, оцінюючи роботу викладача, необхідно враховувати, як він вивчає та використовує у своїй роботі індивідуальні особливості здобувачів, як сприяє розвитку їх пізнавальних інтересів, активності та самостійності.

У зв'язку з цим дуже важливе значення, на нашу думку, має тематична перевірка та облік знань. Відомо, що за такого обліку знань кожна оцінка, яку одержують здобувачі освіти, має відповідати конкретному навчальному матеріалу. При цьому не допускається, щоб незадовільна оцінка з однієї теми «виправлялася» позитивною оцінкою з іншої теми або розділу програми.

Тематична перевірка та облік дозволяють не просто констатувати проблеми у знаннях здобувачів освіти, а й точно визначати, які саме питання залишилися незасвоєними, на що слід звернути увагу конкретного здобувача. Ступінь використання викладачем тематичної перевірки та обліку знань студентської молоді має також впливати на оцінку його роботи.

Нерідко перевіряючі особи роблять неприпустиму помилку, оцінюючи виховну діяльність педагога за кількістю проведених право виховних заходів. Перевіряючі лише старанно підраховують, скільки проведено зустрічей, зборів, культпоходів тощо, не беручи до уваги систематичність проведення заходу, підготовку до них, їх доцільність, продуманість та ефективність.

Відомо, що часті безсистемні, малопродумані, а часом просто невідготовлені «заходи» активно не впливають на формування характеру, правосвідомості, переконань, суспільної зрілості здобувачів освіти.

Оцінюючи право виховну діяльність педагога, необхідно перш за все звернути увагу на систему планування всієї правовиховної роботи. Головним критерієм плану є доцільність та координованість правовиховних заходів на досягнення певних цілей. Найчастіше у планах кураторів груп повторюються одні й ті самі теми розмов, зустрічей, зборів. До проведення їх залучаються ті самі особи. Часто плани правовиховної роботи є надто загальними, в них не враховуються інтереси студентської молоді, її індивідуальні особливості та здібності.

Ми згрупували певні окремі напрями правовиховної роботи, залежно від вікових особливостей здобувачів освіти.

До цих напрямів відносяться:

– участь у суспільно-правовому житті. Масовість та активність участі здобувачів освіти у підготовці та проведенні загальноосвітніх та групових заходів;

– засвоєння основ правових наук, культура розумової праці, дружня взаємодопомога у навчанні;

– формування праводовірчих відносин між здобувачами освіти та науково-педагогічним колективом;

– засвоєння правових норм нашого суспільства;

– підвищення естетичної культури студентської молоді;

– організація фізичного виховання студентів фахового коледжу.

Оцінюючи роботу викладача, необхідно враховувати, як на практиці реалізуються ці види та форми правовиховної роботи.

Основними критеріями оцінки правової роботи педагога, на нашу точку зору, повинні бути:

1. Відношення здобувачів освіти до правового вчення, якість знань, умінь та навичок.

2. Відношення студентської молоді до участі у суспільно-правовому житті навчального закладу.

3. Ставлення здобувачів освіти до норм права та Закону.

4. Рівень культури правової поведінки та моральний образ студентської молоді.

5. Висновки

Систематичне і послідовне вдосконалення «правової» особистості здобувача освіти – найважливіший критерій в оцінці результативності правової «виховної» діяльності, проведеної науково-педагогічним працівником, якості викладених ним правових дисциплін. Підбиваючи підсумки своєї «правової роботи» на педагогічній ниві, на нашу точку зору, науково-педагогічний працівник має цікавитися ступенем самостійності, ініціативності та активності своїх вихованців у різних життєвих ситуаціях, сформованим у них рівнем правосвідомості та бажанням не ухилятися від дотримання та беззаперечним виконанням правових норм, особливо тоді, коли поруч із ними немає дорослих. Одним словом, готовність здобувача освіти до правової оцінки ситуації, що склалася, у можливості зробити правильний вибір, його готовність до праці, до життя, до виконання правових вимог суспільства і держави – це головне при врахуванні результатів правової «виховної» роботи науково-педагогічного працівника фахового коледжу та інституту.

Звичайно, виявлення та оцінка рівня правової вихованості – справа складна. У цій роботі сформульовані моральні вимоги до правової поведінки студента, які можуть бути критерієм для оцінки його діяльності. Однак, на нашу думку, науково-педагогічному працівнику замало знати лише правові вимоги української держави та європейського суспільства до підростаючого покоління, але доцільно й розуміти, у чому виражається готовність випускника фахового коледжу (інституту) за спеціальністю «Право» до їх виконання.

Підбиття підсумків правової «виховної» роботи передбачає критичний аналіз науково-педагогічним працівником використовуваних ним форм та методів правового виховання. Нерідко викладачі фахових коледжів та інститутів, прагнучи використовувати виховні можливості навчальних предметів, зосереджують свою увагу на якомусь одному напрямі виховання: на моральному, естетичному, фізичному чи трудовому. Тим самим непомітно для себе такі педагоги підміняють цілісне виховання особистості студента вихованням окремих її якостей.

Коли виховні завдання визначені, на наш погляд, дуже важливо правильно виділити зі значної кількості зразкових видів діяльності, які рекомендуються для здобувачів освіти певною програмою, приблизно ті, які найбільше сприятимуть практичній реалізації поставлених

Міністерством освіти і науки України завдань, стануть правовим вектором у вихованні життєвих принципів та вдосконаленні правосвідомості молоді особистості майбутнього правознавця. Розгляд морально-етичних та правових позицій, з яких повинен виходити викладач при розкритті змісту правових дисциплін, зокрема: «Теорії держави і права», «Конституційного права», «Трудового права», «Адміністративного права», «Кримінального права та процесу» для формування не лише багажу знання, але й правосвідомості у молоді не уявляється можливим без глибокого знання та розуміння ним власної участі. В цьому і полягає актуальність досліджуваної нами проблеми.

Повертаючись до вищевикладеного, ще раз акцентуємо увагу, що високий рівень знань, повна успішність здобувачів освіти є одними із основних, але не головним критерієм оцінки роботи педагога. Якщо викладач домігся лише засвоєння здобувачами освіти матеріалу та його не турбує, як знання лягли в основу правових світоглядних переконань вихованців, т. б. якщо педагог не домігся реалізації правовиховних завдань у процесі навчання, його діяльність, на наш погляд, не можна оцінювати позитивно.

Оцінюючи роботу педагога, необхідно враховувати, який моральний вплив він має на здобувачів освіти, як особистим прикладом виховує у них почуття правосвідомості, громадянського обов'язку, принципів, допитливість та організованість, як складаються взаємини викладача зі студентською молоддю.

Оцінюючи роботу педагогів фахового коледжу, на нашу думку, необхідно забезпечити диференційований підхід до кожного з них. Знання сильних та слабких сторін характеру та потенційних можливостей кожного науково-педагогічного працівника сприятиме правильному підходу до оцінки його правової діяльності. Неприпустимо, якщо робота викладача оцінюється на підставі даних статистики, епізодичного відвідування його пар (занять) та поверхового ознайомлення з його роботою.

Оцінка роботи педагога, як і загалом навчального закладу, не самоціль, а спосіб стимулювання роботи, аналіз та вироблення методичних рекомендацій для підвищення правової культури здобувачів освіти та у зв'язку з цим наближення України до категорії сучасних правових держав.

Іноді буває так, що педагог фахового коледжу, який працює в цілому непогано, але не забезпечує повну успішність, вважається посереднім

або навіть поганим. А викладач, який працює абияк, але акуратно переводить усіх здобувачів освіти з курсу на курс (особливо з тих предметів, які більшою мірою не контролюються письмовими роботами), агестується вищими балами, його відзначають, хвалять, він ходить у «передовиках».

У зв'язку з цим слід розуміти, що неправильна правова оцінка роботи навчального закладу фахової перед вищої освіти та викладача сприяє поширенню такого «зла», як лібералізм, оковамилювання та інших негативних явищ, аж до потурання до дитячої злочинності.

Педагогічний досвід України показує, що велику шкоду справі завдає постійна критика одних та постійне вихваляння інших навчальних закладів та педагогів.

На наш погляд справа в тому, що іноді в силу низки причин (як об'єктивних, так і суб'єктивних) окремі навчальні заклади фахової перед вищої освіти та педагоги здають свої позиції. Їх випереджають «сусіди». Чимало є таких випадків, коли «посередні» навчальні заклади та викладачі стають кращими, виходять у «передовики». Тому, на наш погляд, ті, хто інспектує навчальний заклад і викладача, мають час від часу проводити переоцінку цінностей. Це вкрай необхідно для стимулювання кращих педагогічних колективів та окремих працівників для надання практичної допомоги, дозволить правильно оцінити правовий «внесок» педагога у формування правосвідомої особистості підлітка, вироблення нетерпимості до порушення Закону, запобігання можливим правопорушенням з боку неповнолітніх.

Оцінка правової роботи навчального закладу та кожного її працівника потребує глибокого, всебічного аналізу та комплексного підходу. У будь-якій роботі необхідно орієнтуватися на конкретні результати – а у нашій правоосвітній справі – це висока правосвідомість, якість знань, умінь та навичок, правовихованості здобувача освіти, – має стати незмінним законом, головним показником правової діяльності кожного навчального закладу незалежної України та кожного сучасного європейського педагога.

Зважаючи на наявність недоліків у цій сфері науково-педагогічної та правової діяльності вважаємо за актуальні подальші дослідження відповідної спрямованості, адже останні створюватимуть перспективи теоретичних та практичних напрацювань та сприятимуть розв'язанню проблемних питань на цьому напрямку.

Список літератури:

1. Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт. URL: <http://mon.gov.ua> (дата звернення: 10.02.2024).
2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст.141) (редакція станом на 01.01.2020). URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.02.2024).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*, 1984, додаток до № 51, ст. 1122. (редакція станом на 14.10.2023). URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.02.2024).
4. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст. 131. (редакція станом на 01.01.2024). URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.02.2024).
5. Осмолян В. А., Домбровська О. М., Попик А. М. Філософсько-юридичні аспекти формування європейського контексту поняття покарання. *«Європейські перспективи / European Perspectives» (політика, економіка, право)*. 2023. № 1. С. 5–14.
6. Осмолян В. А. Тероризм як головна риса зовнішньої політики російської федерації – невід’ємна складова обвинувального акту. *XIII Міжнародна юридична науково-практична конференція «Захист прав, свобод і інтересів людини, громадянина та держави в умовах збройної агресії проти України» (Київ, 11 жовтня 2022 р.)*. Київ : Національна академія наук України – Інститут держави і права імені В. М. Корецького. Київ, 2022. С. 126–129.
7. Кравчук О. В., Осмолян В. А. Запобігання кримінальним правопорушенням неповнолітніх як невід’ємна складова попереджувальної роботи правоохоронця. *Актуальні проблеми юридичної науки. Політико-правові передумови європейської та євроатлантичної інтеграції України : збірник тез міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять другі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13 жовтня 2023 року)*. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 249–250.
8. Сімейний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2002, № 21-22, ст.135. (редакція станом на 01.01.2024). URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.02.2024).
9. Цюзік Г. І., Осмолян В. А. Зовнішній вигляд юриста як невід’ємна естетична складова юридичної деонтології. *«Європейські перспективи / European Perspectives» (політика, економіка, право)*. 2022. № 2. С. 145–152.
10. Закон України «Про повну загальну середню освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2020, № 31, ст. 226 (редакція станом на 01.01.2024). URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.02.2024).
11. Хмельницький економіко-правовий фаховий коледж ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Офіційний сайт. URL: www.maur.km.ua/koledzh (дата звернення: 10.02.2024).
12. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 10.02.2024).

13. Осмолян В. А., Домбровська О. М. The influence of the scientific and pedagogical worker on the formation of the student's legal awareness during the teaching of the disciplines of the legal cycle. *«Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ»*. 2023. Спеціальний випуск № 1 (англійською мовою). С. 5–14.

References:

1. Ministry of Education and Science of Ukraine. Official site. Available at: <http://mon.gov.ua> (accessed October 02, 2024).

2. Constitution of Ukraine. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 1996, No. 30, Article 141) (edited as of 01.01.2020). Available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (accessed October 02, 2024).

3. Code of Ukraine on administrative offenses. *Information of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR (VVR)*, 1984, appendix to No. 51, Article 1122. (edited as of October 14, 2023). Available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (accessed October 02, 2024).

4. Criminal Code of Ukraine. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 2001, No. 25-26, Article 131. (edited as of 01.01.2024). Available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (accessed October 02, 2024).

5. Osmolian V. A., Dombrovska El. N., Popyk A. N. (2023) Philosophical and legal aspects of the formation of the European context of the concept of punishment. *"European Perspectives" (politics, economy, law)*, no. 1, pp. 5–14.

6. Osmolian V. A. (2022). Terrorism as the main feature of the foreign policy of the Russian Federation – an integral component of the indictment. *XIII International Legal Scientific and Practical Conference "Protection of the Rights, Freedoms and Interests of Man, Citizen and State in the Conditions of Armed Aggression against Ukraine" (Kyiv, October 11, 2022)*. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine – Institute of State and Law named after V. M. Koretskyi. Kyiv, pp. 126–129.

7. Kravchuk O. V., Osmolian V. A. (2023). Prevention of criminal offenses by minors as an integral component of the law enforcement officer's preventive work. *Current problems of legal science. Political and legal prerequisites of the European and Euro-Atlantic integration of Ukraine: collection of theses of the international scientific and practical conference "Twenty-second autumn legal readings" (Khmelnyskyi, October 13, 2023)*. Khmelnytskyi: Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, pp. 249–250.

8. Family Code of Ukraine. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 2002, No. 21-22, Article 135. (edited as of 01.01.2024). Available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (accessed October 02, 2024).

9. Tsyuzik G. I., Osmolian V. A. (2022). The appearance of a lawyer as an integral aesthetic component of legal deontology. *"European Perspectives" (politics, economy, law)*, no. 2, pp. 145–152.

10. Law of Ukraine "On Comprehensive General Secondary Education". *Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR)*, 2020, No. 31, Article 226 (edited as of 01.01.2024). Available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (accessed October 02, 2024).

11. Khmelnytskyi Economic and Legal Professional College PJSC "Interregional Academy of Personnel Management University". Official site. Available at: www.maup.km.ua/koledzh. (accessed October 02, 2024).

12. Wikipedia. Free encyclopedia. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (accessed October 02, 2024).

13. Osmolian V. A., Dombrovska El. N. (2023). The influence of the scientific and pedagogical worker on the formation of the student's legal awareness during the teaching of the disciplines of the legal cycle. *"Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs"*. Special issue no. 1, pp. 35–47.